

11

Konkretno planiranje nastave s obzirom na specifičnosti nastave maternjeg jezika u dopunskim školama

11A Polazišni tekst

Basil Schader [Bazil Šader]

1. Uvod; o značaju planiranja

Nastava je kompleksan čin, u kojem se prepliće niz isplaniranih aspekata sa nizom faktora koje je teško ili nemoguće planirati. U aspekte koje je moguće planirati ubrajamo: sagledavanje preduslova, definisanje ciljeva, odabir sadržaja, odlučivanje o oblicima nastave, strukturisanje toka časova, razmišljanje o tome kako je moguće postići i evaluirati uspeh u učenju.

U faktore koje je teško ili nemoguće planirati spadaju, između ostalog, dispozicija svih ili pojedinih učenika (koji su, na primer, pod uticajem nekog konflikta na školskom odmoru, ili porodičnih problema), dispozicija nastavnika, vreme (npr. vrućina koja smanjuje sposobnost učenja), dekoncentracija zbog nekog događaja u skoroj budućnosti (npr. školska ekskurzija, raspust, ispit), procesi grupne dinamike itd. S obzirom na to da su ovi faktori uvek u igri, čak ni potpuno optimalno planiranje ne daje punu garanciju da će nastava biti uspešna.

Ipak, niko bolje od nastavnika u dopunskim školama ne zna koliko je planiranje nužno, jer oni ne drže nastavu samo za jedan razred, nego najčešće moraju da rade s više razreda i nivoa istovremeno. Bez prethodnog pažljivog razmišljanja o tome koja grupa kada treba šta da uradi, na njihovim bi časovima brzo nastao pravi haos, dok bi se motivacija učenika logično brzo svela na nulu.

To bi imalo fatalne posledice, tim pre što je pohađanje dopunske škole najčešće fakultativno, pa je opstanak nastave uslovljen što je moguće višim kvalitetom i privlačnošću časova – što je, opet, nemoguće postići bez profesionalnog planiranja.

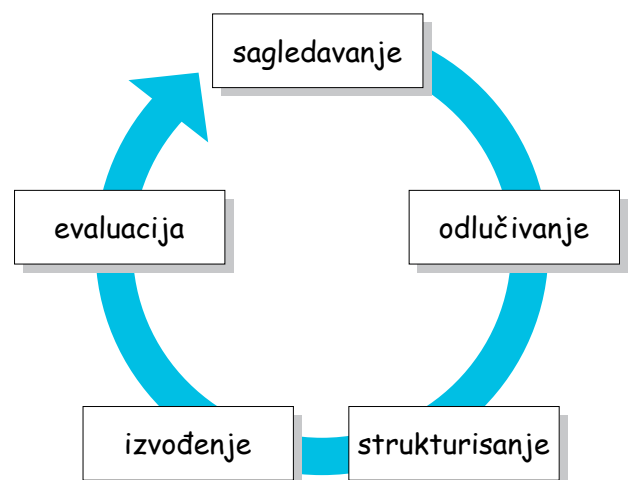
U daljem tekstu prvo ćemo se pozabaviti različitim faktorima i elementima koje je moguće planirati. Pritom se orijentišemo prema jednom aktuelnom instrumentu planiranja, koji su razvili saradnici Pedagoške visoke škole (Učiteljskog fakulteta) u Cirihi, a koji smo prilagodili specifičnostima nastave u dopunskim školama. Zatim ćemo govoriti o različitim vremenskim oblicima planiranja – od godišnjeg plana, do planiranja pojedinačnih sekvenci. Za konkretizaciju oba ova

aspekta važan doprinos daju prilozi i primeri u delu B, koji potiču iz nastavne prakse nastavnika u dopunskim školama maternjeg jezika.

2. Pregled koraka i elemenata planiranja

Ovde se govori o grubom i detaljnom planiranju duplih časova (dvočasa), jer se nastava u dopunskim školama na većini mesta izvodi u tom vremenskom obliku (jedan dvočas sedmično). Podrazumeva se da se za taj oblik časova razmišlja na isti način kao kada se sprema jedan čas (45 min.) ili veći blok časova. Za godišnje, kvartalne i tematske planove vidi dole.

Planiranje nastave se može shvatiti kao kružni tok, koji vodi od jednog dvočasa do drugog, od jedne sedmice do druge. Pojedini koraci (podeljeni na tri faze: prethodna razmišljanja – izvođenje časa – evaluacija) biće u daljem tekstu detaljnije objašnjeni.

1. Prethodna razmišljanja, grubo i detaljno planiranje

sagledavanje

Sagledavanje „ukupne kompozicije“, svih tema, preduslova itd. Reč je o prethodnim razmišljanjima i grubom, okvirnom planiranju; prave se prve beleške.

Pitanja na koja se u ovoj fazi moraju dobiti odgovori:

- „*Ukupna kompozicija*“: Planiram li dvočas sa zajedničkom temom za sve nivoe (npr. „Prijateljstvo“), sa zadacima diferenciranim prema nivoima, ili planiram dvočas sa 2–3 specifične teme za svaki nivo posebno (npr. 1–2. razred: uvođenje novog slova; 3. razred: vežbanje čitanja; 4–6. razred: rad na temi „Pisanje tekstova“; 7–9. razred: pripremanje referata), ili planiram mešoviti oblik časa (npr. 20 min. zajednički razgovor na temu „Prijateljstvo“, zatim 40 min. rada na jezičkim temama za svaki nivo posebno, zatim 30 min. zajedničko gledanje filma i razgovor o njemu).
- *Izbor teme ili specifičnih tema, ili priprema odgovarajućih zadataka za pojedine nivoe* (primere tema vidi gore).
- Razmišljanje o *pedagoškoj relevantnosti, najvažnijim tačkama sadržaja, vezi temel/tema sa životnim okruženjem* učenika.
- *Preduslovi* kod učenika: kakvi su preduslovi i predznanja učenika u vezi s temom dvočasa? Koja bikulturalna-bilingvalna predznanja i kompetencije mogu biti od koristi, kako u obrađivanje teme optimalno uključiti životno okruženje i realnost učenika? Na koje gradivo od prošle sedmice eventualno mogu da se nadovežem, šta da produbim itd.?

odlučivanje

Odlučivanje o tome koje ciljeve i sadržaje odabrati za koju grupu, koji nastavni i socijalni oblici su odgovarajući i kako se može postići uspeh u učenju. Reč je o konkretizaciji prethodnih razmišljanja. Uz to se prave diferencirane beleške i eventualno prvi zapisi na formularu za planiranje.

Pitanja na koja treba dati odgovor:

- *Ciljevi / sadržaji*: koje ciljeve postavljam za određene nivoe; koje sadržaje biram za njih? (Mogu početi ili od ciljeva, pa na osnovu njih tražiti sadržaje, ili od sadržaja, pa uz njih definisati ciljeve.) Primeri: učenici nadograđuju svoju kompetenciju u poznavanju maternjeg jezika [= cilj] tako što nakon uvoda sastavljaju jednostavne opise predmeta [= sadržaj], ili: učenici čitaju kratke pesme i snimaju svoj govor [= sadržaj] da bi na taj način poboljšali svoju kompetenciju izražavanja [= cilj].
- *Nastavni i socijalni oblici*: Koji nastavni oblici (diskusija, referat, izrada materijala, rad na radnim listovima itd.) i koji socijalni oblici (pojedinačan, timski ili grupni rad) odgovaraju ciljevima i sadržajima odabranim za pojedine uzrasne grupe? Je li izbor nastavnih i socijalnih oblika realističan s obzirom na nastavu u razredima s više različitih nivoa; jesu li za svaku grupu isplanirani zadaci koje učenici mogu rešavati bez moje pomoći, tako da se u to vreme posvetim drugim grupama?
- *Evalvacija uspeha*: kako mogu zaključiti da li su moji ciljevi ostvareni, jesu li učenici zaista učili i shvatili ono što sam im dao/dala da uče? Mogućnosti: završni razgovor (bolje: završne beleške učenika) o pitanju „šta sam danas konkretno naučio/naučila?“; posmatranje i pravljenje beležaka o učenju pojedinačnih učenika; zadatak da učenici svom partneru u grupi još jednom objasne sadržaj; pismeni test kao provera znanja (to treba da bude samo jedan od više oblika!).

strukturisanje

Strukturisanje časa/časova na osnovu konkretne sheme plana, koja pokazuje vremensku strukturu nastavne jedinice, aktivnosti nastavnika i različitih grupa učenika, a tokom časa/časova služi kao „scenario“. Dakle, radi se o tome da se razmišljanja i zaključci doneseni tokom prethodna dva koraka konkretizuju u detaljan plan, tj. zapišu u formular plana časa/časova u obliku hronološkog redosleda.

- Posebna pažnja u nastavi sa više razreda – što je karakteristično za nastavu u dopunskim školama – mora biti posvećena *raspodeli aktivnosti nastavnika i učenika*. Nastavnici treba najmanje jednom da se potpuno posvete svakoj pojedinoj uzrasnoj grupi, pri čemu je mlađim učenicima potrebno više potpore nego starijima. Naravno, stariji učenici mogu (a to je i veoma poželjno!) mlađima nešto objasniti ili raditi s njima u tandemima ili manjim grupama; ovo je dobro i kao rasterećenje nastavnika.

- Formular plana časa treba da bude funkcionalan i pregledan. U svakom slučaju bi trebalo da sadrži s leve strane jedan stubac sa informacijama o trajanju pojedinih sekvenci. Kada se radi paralelno sa tri grupe različitog nivoa, potrebno je napraviti još tri stupca za svaki nivo, u kojima će biti navedene aktivnosti koje se rade sa svakom pojedinom grupom učenika. Različitim bojama su uokvirene ili podvučene one faze u kojima nastavnik radi sa jednom grupom. Takvo markiranje takođe olakšava uvid u to gde se nastavnik kada nalazi. Upor. primer u pogl. 11 B.6.

Primer formulara za plan časa

(upor. i pr. u 11 B.6)

Opšti podaci			
Datum		Razred, mesto	
Tema (dvo)časa			
Tema niži nivo / nivo I	Tema srednji nivo / nivo II	Tema viši nivo / nivo III	
Ciljevi (dvo)časa			
Ciljevi niži nivo / nivo I	Ciljevi srednji nivo / nivo II	Ciljevi viši nivo / nivo III	
Mediji koje treba pripremiti			
Domaći zadaci			
Domaći zadaci niži nivo / nivo I	Domaći zadaci srednji nivo / nivo II	Domaći zadaci viši nivo / nivo III	
Konkretan plan časa (markirati kada nastavnik/nastavnica radi sa određenom grupom učenika; upor. primer u pogl. 11 B.6)			
Vreme	Niži nivo / nivo I	Srednji nivo / nivo II	Viši nivo / nivo III

Ako se pravi plan samo za jednu uzrasnu grupu tj. jedan školski nivo, moguće je sačiniti nešto diferenciraniji plan, kao u sledećem primeru:

Opšti podaci				
Datum	Razred, mesto			
Tema (dvo)časa				
Ciljevi (dvo)časa				
Mediji koje treba pripremiti				
Domaći zadaci				
Konkretan plan časa				
Vreme	Aktivnosti učenika	Delimični ciljevi, socijalni oblici itd.	Aktivnosti nastavnika	Mediji

2. Izvođenje nastave

izvođenje

Ovde će se pokazati, kao što je već nagovešteno u prvom odeljku, da je često nemoguće bez problema tematizovati i postići sve što je bilo planirano. To nije tragično i zahteva od nastavnika fleksibilnost i kreativnost. Utoliko je, međutim, važniji sledeći korak:

3. Evaluacija

evaluacija

U kojoj meri se postiglo ono što je bilo planirano; za što nešto nije postignuto; šta eventualno treba još malo ponoviti ili produbiti, šta treba raditi kao sledeće itd.?

Odgovori na ova pitanja služe pre svega sopstvenoj refleksiji i profesionalizaciji. Sem toga, to je nezaobilazno kao osnova daljeg rada na sledećim časovima, odnosno, za korak „sagledavanje preduslova“ u daljem radu. Na taj način se zatvara kružni tok predstavljen grafikom na početku ovog poglavlja.

3. Različite dimenzije planiranja: od godišnjeg plana do pojedinačne sekcije

U školskoj realnosti detaljno planiranje pojedinačnih časova / dvočasa o kojima je prethodno bilo reči stoji u stvari tek na poslednjem mestu jednog dužeg procesa. Taj proces počinje po pravilu relativno grubim, orijentacionim, ali veoma korisnim godišnjim ili polugodišnjim planiranjem, koje se zatim razgranava i sve više konkretizuje u obliku kvartalnog ili mesečnog, ili i tematskog planiranja, sve dok se konačno ne dobije solidan kontekst i okvir unutar kojeg se na kraju može uraditi smislen plan pojedinačne lekcije.

Godišnji i polugodišnji planovi su posebno važni iz više razloga:

- Oni daju pregled nastave u dužem vremenskom periodu i služe kao orijentacioni okvir za detaljne planove.
- Oni su prilika da se osigura kompatibilnost predviđenih sadržaja sa nastavnim planovima zemlje porekla i imigracione zemlje.
- Oni treba da budu prilika da se pri izboru tema odaberu upravo takve koje nude kooperaciju sa redovnom školom. Dogovore sa nastavnicima redovne škole u vezi s tim najbolje je obaviti što ranije.

Po jedan primer za polugodišnji i tematski plan može se naći u delu B (11 B.4 i B.5); ti primeri istovremeno ilustruju različite načine i mogućnosti sistematizacije. Polugodišnji plan u 11 B.4 ima četiri stupca u kojima su navedeni meseci, nadređena tema (ako postoji) i detaljniji podaci za tri nivoa. (Vidi dole: Primer polugodišnjeg plana.)

Tematski plan prikazan pod 11 B.5 polazi od godišnjeg ili polugodišnjeg plana, u kojem veći tematski blokovi slede jedan drugi (slično kao gore mesečne teme, ali možda nešto fleksibilnije). Sistematika je ovde u skladu sa četiri velike oblasti jezičke obrade – govor, razumevanje čitanog teksta, slušanje i pisanje, za koje je napravljen po jedan stubac. Naravno, obrazac je moguće proširiti stupcima za, npr., poznavanje geografije, interkulturalne sadržaje, književno učenje. (Vidi dole: Primer tematskog plana.)

Naravno, obrazac prikazan pod 11 B.4 moguće je koristiti i za tematsko planiranje, kao što je i obrazac predstavljen u 11 B.5 moguće uzeti za godišnji plan.

Valja još dodati da prvi razred, a delom i drugi, ima poseban status, jer se na tom nivou radi na alfabetizaciji, što u zavisnosti od jezika i pisma zahteva mnogo ili manje vremena. Za taj razred ili razrede treba, dakle, pripremiti poseban plan.

Primer polugodišnjeg plana

Mesec	Tema	Niži nivo / nivo I	Srednji nivo / nivo II	Viši nivo / nivo III

Primer tematskog plana

Tema, trajanje u sedmicama:				
Nivo	Govor	Razumevanje čitanog teksta	Razumevanje slušanog teksta	Pisanje
Niži nivo / nivo I				
Srednji nivo / nivo II				
Viši nivo / nivo III				

Bibliografija

- Grunder, H.-U. i dr. (2012): Unterricht verstehen – planen – gestalten – auswerten. 3. izdanje, Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren.
- Meyer, Hilbert (2007): Leitfaden zur Unterrichtsvorbereitung. Berlin: Cornelsen Scriptor.
- Schneider, Jost; Schlechter, Dirk (2013): Unterricht einfach planen und vorbereiten: Das Praxisbuch. Donauwörth: Auer.
- Zumsteg, Barbara i dr. (2014): Unterricht kompetent planen. Vom didaktischen Denken zum professionellen Handeln. 5. izdanje, Zürich: Verlag Pestalozzianum.
- Upor. i Rahmenplan HSK (HSU) – Okvirni plan za nastavu u dopunskim školama – Direkcije za obrazovanje kantona Ciriha iz 2011, preveden na 20 jezika: <http://www.vsa.zh.ch/hsk>

Zahvalnost

Srdačno se zahvaljujem Barbari Cumšteg (Barbara Zumsteg) sa Pedagoške visoke škole (Učiteljskog fakulteta) u Cirihi na kritičkom čitanju i dopunjavanju teksta.